

Nr 193

Av herr Johansson, Tage, och herr Larsson, Lars, om *formerna för en intensifierad och planmässig social forskning.*

(Lika lydande med motion nr 238 i Andra kammaren)

Utvecklingen i vårt land har kännetecknats av ett starkt ökat välstånd, markerat genom standardhöjning och ekonomisk utjämning mellan olika befolkningsgrupper. De socialpolitiska åtgärderna har därvid kommit att tillmätas särskilt stor betydelse.

Trots detta finns det många enskilda medborgare med svårigheter att socialt anpassa sig i vårt samhälle. Särskilt oroväckande är den ökade kriminaliteten liksom det ökade alkoholbruket och därav föranledda missbruket.

I våra fängelser sitter i dag dubbelt så många människor som för tio år sedan. År 1953 skedde 1 457 intagningar på anstalter för alkoholmissbrukare. År 1960 var motsvarande siffra 4 676 st. Oron över utvecklingen inom dessa områden förstärks av att ungdomen är starkt överrepresenterad både när det gäller den ökade kriminaliteten och när det gäller det ökade alkoholbruket.

Denna utveckling har varit och är föremål för mycken debatt, men vi vet alldeles för litet om de orsaker som utgör grunden för den sociala missanpassningen.

Våra kunskaper om individens sociala problem och behov har inte hållit takt med vårt reformprogram. Den samhällsvetenskapliga forskningen är förhållandevis ung men har på senare tid intensifierats i en rad länder. Även i våra grannländer har den sociala forskningen uppmärksamrats. I Finland och Danmark finns sålunda forskningsinstitut av art och omfattning som i detta avseende saknar motstycke hos oss.

Vi har i vårt land genom olika socialförsäkringar åstadkommit ett förhållandevis bra grundskydd för medborgarna, men ökade resurser är nu erforderliga för den förebyggande verksamheten. Varken nöden eller missanpassningssymptomen kan avhjälpas utan djupgående kännedom om de materiella förhållanden och psykologiska orsakskomplex som ligger bakom. Behovet av ökade kunskaper gör sig gällande inom alla områden av vårt samhällsliv. Här skall i fortsättningen endast ges några exempel som berör den framtida utformningen av vår socialpolitik.

Vår kommunala socialvård företer stora variationer i avseende på materiella resurser och utformning. Detta gäller även mellan kommuner som strukturellt och storleksmässigt är jämförbara. Bakom dessa olikheter ligger

ofta skilda värderingar av välfärdsanordningarna. Vi vet för litet om hur livet i ett samhälle påverkas av en väl utbyggd socialvård — i vilken grad den kan medverka till att förebygga och bota en social missanpassning och asocialitet. Vad betyder en väl utbyggd socialvård som trygghetsfaktor för den enskilda människan? Det finns inga säkra svar, men vi har bra grundmaterial för forskning.

Alkoholismen blir som socialt problem allt större. Det beror inte på att samhället varit ointresserat för utvecklingen. Stora resurser har ställts till nykterhetsvårdens tjänst. Dessa resurser har dock inte kunnat vända utvecklingen, bl. a. därför att de huvudsakligen fått tagas i anspråk för vård av kroniskt sjuka alkoholmissbrukare, men också av den anledningen att vi vet för litet om de djupare liggande orsakerna till alkoholmissbruket.

Vi har en framstående teoretisk alkoholforskning och känner väl till alkoholens fysiska verkningar men står fortfarande frågande inför de psykologiska och sociala orsakssammanhangen. Vad är orsaken till de bristfälliga behandlingsresultaten inom vår nykterhetsvård — särskilt då på vårdanstalterna? Hur skall vård och eftervård utformas för att ge bättre resultat?

Den ökade kriminaliteten ställer oss också inför många obesvarade frågor. Graden av samband mellan brottslighetens kvantitet, den låga upptäcktsprocenten, straffets längd och hårdhet har varit föremål för mycken debatt, men vi har fortfarande begränsade kunskaper om de verkliga förhållandena. En intensifierad forskning kan här ge värdefulla kunskaper.

Beträffande barna- och ungdomsvården är kommunerna — enligt den nya barnavårdslagen — förpliktade att vidtaga allmänt förebyggande åtgärder. Att utforska behoven och att vidtaga de mest effektiva förebyggande åtgärderna förutsätter ofta sociologiska utredningar, som endast få kommuner har förutsättningar att klara. En ökad samordning skulle på detta område bli till stor nytta.

Antalet åldringar i vårt land ökar ständigt. År 1950 utgjorde antalet personer över 65 år 10,2 % av hela befolkningen. Åldringsvårdsutredningen bedömde år 1956 att motsvarande procenttal år 1970 kommer att bli 13,5.

Hänsyn måste i detta sammanhang tagas till den förbättrade levnadsstandard, som ju bl. a. medför att pensionärerna i framtiden inte kommer att nöja sig med den bostadsstandard de nu har.

Med den ökade levnadsåldern följer också växande sysselsättningsproblem för pensionärerna. Dessa problem förstärks betydligt av att allt flera pensionärer kommer att vara bosatta i tätorterna. Dessa socialproblem gränsar mot de medicinska. Den nuvarande åldringsvården är allt för litet differentierad för att svara mot de väntade påfrestningarna.

Pensionärerna flyttar nu ofta från sina hem till ålderdomshem eller vårdhem. Sällan flyttar de i andra riktningen. Säkerligen skulle många fler, sedan det akuta sjukdoms- eller svaghetstillståndet avhjälppts, kunna återvända till sina hem, om de där finge en efter deras behov bättre avpassad service från samhällets sida. Utan en omfattande forskning kan vi inte — enligt vårt

förmenande — skapa ett åldringsvänligt samhälle och en rationell åldringsvård.

Den ökade rörligheten på arbetsmarknaden, med påfrestande miljöombyten, spelar — inte minst för ungdomen — en stor roll när det gäller den sociala anpassningen. Det finns talrika exempel på hur många människor — ofta unga — fått anpassningssvårigheter vid uppbrott från den invanda miljön. Människans anpassning till arbetslivet och till sin omgivning över huvud taget är ett väsentligt socialt problem av stor räckvidd. En ökad forskning beträffande miljöns roll och betydelse blir allt mer angelägen.

Vår socialpolitik medför stora administrativa problem såväl inom statliga verk som kommunala förvaltningar. Här behövs en mera systematisk bearbetning av problemen, en bearbetning som till stor del kan ske på grundval av redan tillgängliga fakta. Vi har i vårt land en utmärkt och omfattande statistik över våra sociala förhållanden. Det förefaller dock som om denna statistik inte tillräckligt utnyttjades. I detta avseende tycks oss det finska systemet kunna vara ett föredöme. En av de finska sociala forskningsinstitutionerna, »Socialministeriets byrå för social forskning», svarar både för social statistik och forskning av engångskaraktär. (Denna byrå har 9 vetenskapligt utbildade tjänstemän med 28 ordinarie biträden, delvis vetenskapligt utbildade, och 15 extra ordinarie biträden.)

Vår socialstatistik bör — enligt vårt förmenande — läggas till grund för utökad forskning, och statistiken bör också i större utsträckning anpassas efter forskningens behov.

Det har inom våra akademiska institutioner och inom den samhälleliga utredningsverksamheten under senare år producerats värdefulla forskningsresultat. Det nuvarande systemets största svaghet är den bristande planmässigheten. Någon kontinuerlig forskning efter ett långsiktigt forskningsprogram kan inte gärna åstadkommas med nuvarande system. De erfarenheter som samlas av experter i statliga utredningar går ofta förlorade när utredningen slutförts och medarbetarna skingrats. Ett forskningsinstitut skulle, vilket en utredningskommitté inte kan, följa utredningsresultatet sedan förslagen genom lagstiftning genomförts.

Självfallet kan inte ett forskningsinstitut bli ett alternativ till vårt utredningsväsende, men det kan ge våra utredningar en större effektivitet och en vetenskaplig förankring i form av ett ständigt tillgängligt serviceorgan. Möjligen kan därigenom också åstadkommas kortare utredningstider.

I avseende på ett socialforskningsinstituts utformning bör vi ha möjligheter att tillgodogöra oss erfarenheterna även från Danmark.

Vi har inte råd att längre avvara en planmässig social forskning, som inom sig bör rymma både grundforskning och målforskning. Vår socialpolitikens ekonomiska omfattning gör att även en liten felbedömning kan resultera i stora felinvesteringar. Det ekonomiska värdet av åtgärder, som kan minska eller vända den utveckling mot ökad social missanpassning — med ökat produktionsbortfall och ökade vårdavgifter — som vi nu har, kan inte mätas, men vi tror att missförhållandena kan botas med förnuftiga åtgärder.

Härför krävs emellertid först och sist kunskap om behoven. Så länge vi inte känner dessa kan inte botemedlen utväljas.

Man kan tänka sig en forskningsinstitution utan anknytning till undervisning men med förankring i den statliga administrationen. Forskningen kan också förläggas till en social högskola, där forskarna, efter mönster från övrig akademisk verksamhet, även svarar för den högre utbildningen. Ett fristående forskningsinstitut, eller forskningsråd, av den typ som finns i Danmark är också ett alternativ.

I vårt land bör den sociala forskningens problem inte lösas utan hänsynstagande till socialinstitutens organisation och verksamhet. En bättre samordning mellan socionomutbildningen och utbildningen vid universitetet och högskolorna är därför önskvärd.

Med hänvisning till vad som ovan anförts föreslår vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning och förslag beträffande formerna för en intensifierad och planmässig social forskning.

Stockholm den 24 januari 1962

Tage Johansson

Lars Larsson

Nr 194

Av herr Larsson, Lars, m. fl., om underlättande av kvinnors återinträde på arbetsmarknaden.

(Lika lydande med motion nr 242 i Andra kammaren)

Stockholm den 23 januari 1962

Lars Larsson

Lisa Mattson

Tage Johansson

Alvar Mårtensson